

מעריך תרגול 11 מופשטת 3

תרגיל 11.1 מצאו את תתי השדות של $\mathbb{Q}(\rho)$ כאשר $\rho = e^{\frac{2\pi i}{7}}$ הוא שורש 7 פרימיטבי של 1.

פתרון: במילים אחרות, מחפשים את שדות הביניים $\mathbb{Q} \subseteq K \subseteq \mathbb{Q}(\rho)$. צריך להשתמש בהתאמת גלואה. הפולינום המינימלי של ρ הוא כזכור

$$x^6 + x^5 + \dots + 1$$

ו $\mathbb{Q}(\rho)$ הוא שדה הפיצול שלו. לכן חבורת גלואה היא מסדר 6. בנוסף, היא פועלת טרנזיטיבית על השורשים $\rho, \rho^2, \dots, \rho^6$. נסמן ב φ_k את האיבר בחבורת גלואה שמקיים

$$\varphi_k(\rho) = \rho^k$$

אפשר לראות ש $\varphi_k \rightarrow k$ מהווה איזומורפיזם של חבורות $G = \text{Gal}(\mathbb{Q}(\rho), \mathbb{Q}) \cong U_7 \cong \mathbb{Z}_6$ (דרך אגב, זה נכון לכל p ראשוני ונשתמש בזה עוד בהמשך הקורס). ל $\mathbb{Z}_6$ יש בדיוק שתי תתי חבורות לא טריויאליות שאיזומורפיות ל $\mathbb{Z}_2, \mathbb{Z}_3$ בנוסף, φ_3 הוא יוצר של G (כי 3 יוצר של U_7) ולכן φ_3^2, φ_3^3 יוצרים את תתי החבורות של G . אם נסמן $E = \mathbb{Q}(\rho)$ אז שני שדות הביניים שאנחנו מחפשים הם

$$E^{\varphi_3^2}, E^{\varphi_3^3}$$

אפשר לחשב ש

$$\varphi_3^2(\rho) = \rho^2$$

$$\varphi_3^2(\rho^2) = \rho^4$$

$$\varphi_3^2(\rho^4) = 1$$

מכאן אפשר להסיק ש

$$\rho + \rho^2 + \rho^4$$

מיוצב ע"י φ_3^2 . לכן

$$\mathbb{Q}(\rho + \rho^2 + \rho^4) \subseteq E^{\varphi_3^2}$$

ומשיקולי מימד יש שוויון.

באופן דומה אפשר לעשות אותו חישוב עבור φ_3^3 ולקבל

$$\varphi_3^3(\rho) = \rho^6$$

$$\varphi_3^3(\rho^6) = 1$$

ולכן משיקולים דומים

$$E^{\varphi_3^3} = \mathbb{Q}(\rho + \rho^6)$$

ואלה שני שדות הביניים שחיפשנו. דרך אגב, שתיהן הרחבות נורמליות של $\mathbb{Q}$.

תזכורת 11.2 כמה עובדות על שדות סופיים. שדה סופי חייב כמובן להיות ממאפיין $p > 0$. כל שדה סופי ממאפיין p הוא מגודל p^k כלשהוא. לכל k יש בדיוק שדה אחד מגודל p^k שהוא שדה הפיצול של הפולינום $x^{p^k} - x$. כל הרחבה היא הרחבת גלואה. חבורת גלואה היא תמיד ציקלית. לפעמים נסמן ב F_{p^k} את השדה מסדר p^k . חבורת גלואה

$$\text{Gal}(F_{p^k}/F) \cong \mathbb{Z}_k$$

נוצרת על ידי אוטומורפיזם פרוביניוס $x \rightarrow x^p$.

תרגיל 11.3 בנה במפורט שדה בן 8 איברים.

פתרון: זה צריך להיות שדה ממאפיין 2, שהוא שדה הפיצול של $x^8 - x$.

$$x^8 - x = x(x-1)(x^6 + x^5 + \dots + 1)$$

נשים לב שכאן $x^6 + x^5 + \dots + x + 1$ הוא פולינום פריק

$$(x^3 + x^2 + 1)(x^3 + x + 1)$$

(עם קצת ניסוי וטעיה). נשים לב ששני הפולינומים אי פריקים מעל F_2 . השדה שלנו הוא

$$F_2[x]/(x^3 + x + 1)$$

כלומר בניה מפורשת שלו היא

$$a + bx + cx^2$$

$$\text{כאשר } x^3 = -1 - x$$

תרגיל 11.4 מצאו את מימד שדה הפיצול של $x^3 - 2$ מעל F_3, F_5, F_7 . בכל מקרה תאר את הפעולה של האוטומורפיזמים היוצרים את חבורת גלואה.

פתרון: נסמן ב α שורש של הפולינום בשדה הפיצול. נזכור ש $F(\alpha)/F$ נורמלית ולכן זה שדה הפיצול $F(\alpha)$ צריך להכיל את כל שורשי הפולינום. נותר רק לקבוע מה הגודל של $F(\alpha)$.

אם $F = F_3$ אז הפולינום מתפרק

$$x^3 - 2 = (x - 2)^3$$

ולכן שדה הפיצול הוא F_3 עצמו וחבורת גלואה טריוויאלית.

אם $F = F_5$ אז הפולינום מתפרק

$$x^3 - 2 = (x - 3)(x^2 + 3x - 1)$$

$$x^2 + 3x - 1$$

הוא פולינום אי פריק ולכן זאת הרחבה ממימד 2 כלומר שדה הפיצול הוא

$$F_{25}$$

חבורת גלואה היא $\mathbb{Z}_2$. את אברי השדה אפשר לתאר כ

$$a + bx$$

ולכן אוטומורפיזם פרוביניוס $x \rightarrow x^5$ מתואר ע"י הפעולה $x^2 = -3x - 1$

$$\begin{aligned}\varphi(a + bx) &= a + bx^5 = a + bx(-3x - 1)(-3x - 1) = \\ &= a + bx(4x^2 + x + 1) = a + bx(-x - 3) = a + b(3x - 2) = a - 2 + 3bx\end{aligned}$$

$F = F_7$. הפולינום $x^3 - 2$ הוא אי פריק כי אם יש לו שורש ב F_7 אז אותו שורש צריך לקיים

$$x^6 = 4$$

אבל מתורת החבורות אנחנו יודעים ש $x^6 = 1$ (משפט לגרנז'). ולכן שדה הפיצול הוא השדה

$$F_7[x]/\langle x^3 - 2 \rangle \cong F_{7^3}$$

חבורת גלואה שלו היא $\mathbb{Z}_3$. את השדה אפשר לרשום כ

$$a + bx + cx^2$$

ואוטומורפיזם פרוביניוס $x \rightarrow x^7$ פועל ככה:

$$\varphi(a + bx + cx^2) = a + bx^7 + cx^{14}$$

עכשיו

$$x^7 = xx^3x^3 = 4x$$

$$x^{14} = 16x^2 = 2x^2$$

ולכן בסה"כ יוצא

$$1 + 4bx + 2cx^2$$